

УДК 329.05

М.Г. ТИМОХІН

АНАЛІЗ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І БЛОКІВ НАПЕРЕДОДНІ ПОЗАЧЕРГОВИХ ВИБОРІВ 2007 р.

Проаналізовано передвиборчі програми Блоку Юлії Тимошенко, Партії регіонів, Блоку “Наша Україна – Народна Самооборона”, Блоку Литвина, Комуністичної та Соціалістичної партій щодо їх актуальності та здійсненності, розглянуто вимоги до передвиборчих програм, які доцільно врахувати учасникам наступних виборчих перегонів.

The article reviews election platforms of Yulia Tymoshenko Bloc, of the Party of the Regions, of Nasha Ukraina – Narodna Samooborona Bloc, of Lytvyn Bloc, of the Communist Party and the Socialist Party in terms of their topicality and feasibility. It looks into requirements to be met by election platforms that are better to get considered by those involved in the next election race.

Будь-який напрямок діяльності політичних партій і блоків у парламенті має істотні обмеження не тільки з огляду на процес прийняття відповідних політичних рішень, але й потребуватиме значних фінансових ресурсів, у переважній більшості бюджетних. Таким чином, аналіз передвиборчих програм політичних блоків має здійснюватись не тільки з позицій державної та приватної доцільності, але й бюджетної й управлінської здійсненності та соціальної необхідності. Оскільки кожна передвиборча програма – це своєрідний план розвитку країни на наступні п’ять років, в них має бути чітко визначені не тільки напрямки розвитку, але й конкретні фінансові джерела та механізми їх реалізації. Тобто, представляючи на розсуд виборців свої програми, політичні партії повинні не просто декларувати окремі ідеї, а представляти суспільству конкретні механізми досягнення стратегічних цілей і брати зобов’язання щодо їх втілення у життя.

Отже, аналіз передвиборчих програм політичних партій та блоків напередодні позачергових виборів 2007 р. дасть можливість не тільки визначити їх актуальність сучасному розвитку країни та здійсненність у майбутньому, але й дозволить виробити базові вимоги, які політичним силам доцільно врахувати при підготовці передвиборчих програм до наступних виборчих процесів.

Проблеми функціонування політичних партій України вивчались такими вченими і дослідниками, як М. Примуш [3], Ю. Шведою [5], Л. Гонюковою [2; 4] та ін. Ю. Шведа розглядає етапи розвитку політичних партій України, М. Примуш висвітлює проблеми правової регламентації діяльності політичних партій в Україні, а Л. Гонюкова аналізує ідеологічні та соціально-економічні аспекти передвиборчих програм, представлених партіями та виборчими блоками на позачергових виборах 2007 р. Таким чином, аналіз передвиборчих програм політичних партій і блоків

повинен бути всебічним і здійснюватись на постійній основі у зв'язку із новими сучасними реаліями, зі змінами політичних обставин, на які мають реагувати політичні діячі, правники та політологи.

Серед невирішених частин загальної проблеми залишаються питання декларативності передвиборчих програм політичних партій і блоків, відсутності збереження у програмах збалансованості державних, бізнесових і громадських інтересів, аналізу поточної ситуації та плану дій на найближчі п'ять років, визначення чітких механізмів реалізації поставлених завдань та їх фінансово-економічного обґрунтування.

Метою даної статті є проведення цілісного і комплексного аналізу передвиборчих програм політичних партій і блоків з метою виявлення та усунення перешкод, з одного боку, у здійсненні державного управління, а з іншого – у розбудові в Україні партійної системи європейського зразка, політично відповідальних партій, формування та утвердження в Україні громадянського суспільства.

Відповідно до Закону України “Про політичні партії в Україні”, політичні партії в Україні створюються і діють тільки із всеукраїнським статусом [1]. Таким чином, програми політичних партій мають бути всеохопними – враховувати особливості життєдіяльності всіх регіонів України, зокрема такі аспекти, як економічний та соціальний розвиток, етнопонаціональні, мовні, культурні та релігійні особливості регіонів, поєднуючи їх із загальнонаціональною стратегією розвитку країни. Проте на сьогодні відсутні будь-які законодавчі вимоги або рекомендації щодо розроблення політичними силами своїх передвиборчих продуктів, що має наслідком декларативність більшості програмних тез [3].

Загальноновизнаним є той факт, що партійна система має велике значення для становлення та розвитку громадянського суспільства. За допомогою політичних партій громадянське суспільство інтегрується до державної влади, а державне управління отримує легітимність в очах суспільства.

За роки незалежності України відбулася інституціоналізація громадянського суспільства. Особливо процес зростання українського громадянського суспільства прискорився зокрема і внаслідок політичних змін останніх років. Проте в цілому для України характерним є уповільнений розвиток реального громадянського суспільства, його інституцій на тлі повільного усвідомлення громадянами переваг та можливостей демократичних процедур у відстоюванні своїх законних запитів і прав.

Отже, популізм, або надмірна соціальна орієнтованість передвиборчих програм не є виключно проблемою політичних партій. Сучасний стан розвитку громадянського суспільства в Україні є одним з тих факторів, який стримує виведення політичних партій на новий виток якісного розвитку.

Як вже було зазначено, кожна передвиборча програма є планом розвитку країни на наступні п'ять років, отже, має містити чітко визначені напрямки розвитку, конкретні фінансові джерела та механізми їх реалізації.

З цієї точки зору до передвиборчих програм, які політичні партії представили напередодні проведення позачергових виборів до Верховної ради України у 2007 р. можна висловити багато запитань.

Найперша з них – відсутність бачення поточної ситуації розвитку України. Так, “Наша Україна – Народна Самооборона” пропонувала поетапно зменшити єдиний соціальний внесок (до 20 %!), якого до цього часу в системі оподаткування не існує – з 2003 р. здійснюється розробка відповідних законопроектів з аналогічною назвою, які то реєструються у Верховній Раді України, то відкликаються на доопрацювання. Партія регіонів обіцяла законодавчо забезпечити перше робоче місце, надавши фінансову підтримку підприємствам, при цьому відповідна бюджетна програма була передбачена в Державному бюджеті України на 2007 р. і надання дотацій роботодавцям здійснювалось Фондом загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Блок Юлії Тимошенко та Комуністична партія гарантувала надання довгострокових кредитів для молодих сімей на 25 – 35 років під 2 – 4 % річних, не врахувавши те, що механізм надання таких кредитів визначений відповідним урядовим документом ще з 1999 р., а з 2000 р. щорічно в Державному бюджеті України передбачалися відповідні видатки. Блок Литвина пропонував ініціювати надання податкових пільг вітчизняному книговидавцю, а Соціалістична партія зобов’язувалась зберегти гарантії соціального захисту і допомоги людям, забувши про те, що, починаючи з 2005 р., щорічно законами України про Державний бюджет України положення законодавчих актів, якими передбачено надання різноманітних пільг і соціальних допомог призупинялись, і лише в 2007 р. Конституційним Судом було прийнято рішення про незаконність призупинення пільг Законом України “Про Державний бюджет України на 2007 рік” та запропоновано Уряду врахувати це при складанні бюджету на наступний рік.

Одночасно слід зазначити, що одне з положень передвиборчих програм вказаних вище політичних сил, а саме стосовно підтримки малого та середнього бізнесу, є тим питанням, яке теоретично могло б стати підґрунтям для створення широкої коаліції в парламенті нового скликання. Згадування політичними силами різного ідеологічного напрямку у своїх програмах про необхідність підтримки малого та середнього бізнесу, з одного боку, дійсно вказує на існування проблем у цьому напрямку економічного розвитку України, а з іншого – має й певне практичне значення для партій: можливість отримати як фінансову, так і електоральну підтримку цієї категорії бізнесу є дуже бажаним для сучасних партій. Крім того, це є бажаним для партій ще і з тих міркувань, що фінансова підтримка політичних партій малим та середнім бізнесом вимагатиме від партій прийняття суто політичних, у більшості випадків підтримуваних громадянами України рішень, а також зменшити залежність партій від фінансово-промислових груп.

Наступним питанням до передвиборчих програм є їх надмірна соціальна орієнтованість. Якщо уявити, що у наступних бюджетних періодах у Закон України про Державний бюджет України поряд із необхідними щорічними видатками (наприклад, погашення зовнішнього боргу) будуть включатися видатки на реалізацію всіх “передвиборчих” пільг, соціальних гарантій, проведення реформ (наприклад, судової), референдумів, антикорупційних заходів тощо за умови зменшення податкового тиску (зниження ставки ПДВ до 17 % – “Наша Україна – Народна Самооборона”, ліквідація ПДВ – Блок Юлії Тимошенко, Блок Литвина, Комуністична партія, податкові канікули на п’ять років та звільнення від сплати за реєстрацію, видачу патентів та інших дозвільних

документів структур малого сімейного бізнесу – Партія регіонів), то навіть за умови скасування інституту Президентства (Комуністична партія), скорочення вдвічі апарату державного управління та витрат на його утримання, зменшення складу Кабінету Міністрів України (Блок Литвина) виконання такого бюджету за рахунок виключно внутрішньодержавних ресурсів є неможливим, а іноземних – небезпечним. Тобто, на нашу думку, економічний блок наведених тут передвиборчих програм є необґрунтованим, незбалансованим із їх соціальною складовою, оскільки у програмах не визначено чіткі стратегічні етапи здійснення структурних перебудов у економічній сфері, які, з огляду на стан розвитку України, мали б вдовольняти виключно пріоритетні соціальні потреби. Крім того, здається сумнівним, що бізнесові кола, надаючи фінансову підтримку тій чи іншій політичній силі, мають на меті реалізацію ними у парламенті виключно положень таких “соціальних” програм [2].

Наступним запитанням до передвиборчих програм є їх схожість, а в окремих випадках – дублювання у своїх програмах положень програм політичних опонентів. Так, обрання суддів безпосередньо громадянами України пропонують “Наша Україна – Народна Самооборона”, Партія регіонів, Блок Юлії Тимошенко та Комуністична партія; впроваджуватимуть податок на багатство та розкіш “Наша Україна – Народна Самооборона” та Комуністична партія, створюватимуть систему земельних аукціонів Партія регіонів і Блок Юлії Тимошенко; а повертатимуть громадянам знеціненні грошові заощадження Комуністична партія, Блок Юлії Тимошенко, Соціалістична партія. Таким чином, якщо не брати до уваги особисті відносини лідерів партій і блоків та різне бачення окремих стратегічних напрямків розвитку України (ринок землі, зовнішньополітичні відносини, існування інституту Президентства), у новообраній Верховній Раді України може бути створена коаліція будь-якого формату. При цьому слід відмітити, що утворення в парламенті коаліції із ідеологічно близьких та політично толерантних один до одного політичних сил, наприклад “Наша Україна – Народна Самооборона”, Блок Юлії Тимошенко і Блок Литвина, може мати принаймні два позитивних наслідки: покращання соціально-економічного становища України з огляду на те, що інші політичні сили, представлені в парламенті, через схожість програмних тез підтримуватимуть більшість коаліційних та урядових ініціатив, пов’язаних з реалізацією ними власних програм; поштовх до подальшого розвитку партійної системи, наближення її до партійних систем обмеженого плюралізму, переформатування політичного простору на ідеологічних засадах завдяки тому, що політичні партії вимушені будуть шукати нових шляхів розвитку країни.

Підсумовуючи аналіз передвиборчих програм до позачергових виборів 2007 р., представлених політичними партіями та блоками, їх необхідно, на нашу думку, в подальшому брати до уваги такі вимоги до них:

1. Державна та суспільна необхідність. З огляду на те, що політичні партії в разі входження до парламенту визначатимуть політику держави, вони, здійснивши аналіз поточного стану розвитку країни, повинні знайти рівновагу між державною та суспільною необхідністю у вирішенні окремих проблемних. Це важливо ще й з тієї позиції, що далеко не завжди реалізація необхідних для держави заходів адекватно сприймаються населенням (наприклад, участь України у НАТО, СОТ, ЄП, ЄС

тощо). Тому, політичні партії у своїх програмах повинні дати чітке бачення стратегічного розвитку держави та всебічний аналіз наслідків реалізації певних заходів, пропонуючи суспільству певні компенсування та заохочення, перетворюючи державну необхідність на суспільну.

2. Збалансованість. Програми політичних партій повинні бути не тільки набором очікуваного суспільством вирішення певних проблем, а й визначати механізми їх вирішення та джерела фінансування. У цьому контексті у програмах має також бути збережений баланс між інтересами бізнесу та суспільством, оскільки фінансування соціальних обіцянок політичних партій здійснюватиметься перш за все за рахунок платників податків. Як вже зазначалось, без отримання певних преференцій підприємці навряд чи підтримуватимуть соціальні проекти політичних партій.

3. Політична та адміністративна здійсненність. Ця вимога повинна бути врахована при складанні будь-яких загальнодержавних програм, оскільки заздалегідь визначає можливість прийняття певного політичного рішення (наприклад, можливість прийняття нового закону або внесення змін до старого) та можливість подальшої реалізації такого рішення органами державної влади. Якщо не брати до уваги цю вимогу, багато важливих для пересічних громадян проблем залишатимуться вирішеними тільки в програмах партій. Досвід минулих років яскраво це доводить – майже всі політичні партії, які брали участь у попередніх виборах до Верховної Ради України, обіцяли повернути знецінені грошові заощадження, проте на сьогодні ця заборгованість держави перед громадянами попри все залишається.

4. Вплив на соціально-економічні і політичні процеси, міжнародний імідж. Є очевидним той факт, що діяльність парламенту та уряду має вирішальний вплив на процеси, що відбуваються в середині країни, а також на формування її міжнародного іміджу. Саме тому політичні партії повинні виважено підходити до формулювання пріоритетів своєї діяльності в парламенті та уряді. Наприклад, запропоновані партіями шляхи вирішення питань мови, громадянства, політичного устрою, певних історичних протиріч тощо, можуть як мінімум не відповідати іншим намірам (наприклад, входження до ЄС), а в гіршому випадку призвести до суспільних протистоянь і погіршення економічної ситуації, псування міжнародного іміджу. Зрозуміло, що, підіймаючи у своїх передвиборчих програмах такі питання, партії шукають підтримки серед електорату. Проте саме такі питання завдають шкоди дієздатності самих партій, зокрема здатності здійснювати ними цілісної і послідовної державної політики щодо відстоювання національних інтересів. Слід зазначити, що активізоване громадянське суспільство формується, хоче цього політична еліта чи ні, наслідком чого стане поява не лише нових державотворчих ідей, але й суспільно орієнтованих політиків, формування орієнтованих на електорат ідеологізованих політичних партій. Тому в передвиборчих програмах партій повинні бути пріоритетними дії на випередження, а не реагування за фактом виникнення ситуації, що породжує небезпеку цілісності держави і суспільства.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що сучасні політичні партії повинні вести пошук шляхів порозуміння із суспільством, оскільки громадянське суспільство формується за будь-яких умов, наслідком чого стане поява не лише нових державотворчих ідей, але й суспільно орієнтованих політиків, формування

орієнтованих на електорат ідеологізованих політичних партій. Зокрема, задля забезпечення громадської єдності та подальшого соціально-економічного розвитку України політичні партії, як провідні демократичні інституції, повинні більш професійно та відповідально підходити до розробки передвиборчих програм.

Перспективними напрямками подальших досліджень, враховуючи багатогранність розглянутої проблеми, аналіз передвиборчих програм політичних партій і блоків та моніторинг їх післявиборчої реалізації повинен здійснюватись на постійній основі, що дозволить виробити загальні методологічні рекомендації до розроблення аналогічних документів у майбутньому, стане вагомим вкладом у розбудову громадянського суспільства в Україні.

Література:

1. Закон України “Про політичні партії в Україні” // ВВР України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
4. *Рибкало В.А., Гонюкова Л.В.* Партії та громадсько-політичні рухи: світовий досвід і Україна. – К.: Вид-во НАДУ 2004. – 88 с.
3. *Примуш М.* Політико-правове регулювання діяльності політичних партій. – Донецьк, 2001. – 318 с.
5. *Шведа Ю.* Теорія політичних партій та партійних систем. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 528 с.
2. *Гонюкова Л.* Партії і блоки України напередодні позачергових виборів 2007 року // За матер. “круглого столу” “Куди ведуть Україну лідери передвиборних перегонів”, Фонд “Демократичні ініціативи”. – К., 2007. – 25 вересня.

Надійшла до редколегії 01.07.2008 р.